Вх. № ЧР-03-367/07.10.2024 г.

СТАНОВИЩЕ

от проф. Георги Александров Маджаров (Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“), доктор по психология в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология
върху представените материали за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност ‘професор’ в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Психология на ранното детство) за секция „Психология на развитието и здравето“, обявен в ‘Държавен вестник’, брой 58 от 2 юли 2024, с кандидат Мария Петрова Трифонова, доктор по психология, доцент в Института за изследване на населението и човека на Българската академия на науките

I. Изследователска (творческа) дейност и резултати.

1. Оценка на монографията

Съществуването (пък и смисълът му)) е взаимодействие с действителността с две обратни посоки: (1) тя въздейства върху нас и ни променя, и (2) ние въздействаме върху нея и я променяме. Тези две посоки се наричат понякога ‘отвън навътре’ и ‘отвътре навън’; също ‘интериоризация’ и ‘екстериоризация’; също ‘асимилация’ и ‘акомодация’, и с други синоними. Отпечатъците от въздействията на действителността ‘отвън навътре’ създават изображението (отражението) ѝ в психиката, което индивидът използва *по-късно* за въздействието си върху нея (‘отвътре навън’). Няма да сгрешим много ако предположим, че психиката е механизъм за вярно изобразяване на действителността с цел успешно въздействие върху нея с поведението си. Затова главните процеси в детското развитие са два: (1) опознаване на действителността и (2) опознаване на въздействието си върху нея (т.е. усвояване на поведение). Те не протичат едновременно, а по-скоро последователно и многократно (колебателно), защото за въздействие върху фрагмент от действителността той трябва *предварително* да бъде внесен в психиката (т.е. опознат; интериоризиран). Няма да можем да изтеглим пари от банкомат, ако *предварително* не сме разбрали какви са свойствата му, съобразяването с които кара банкомата да ни предложи банкноти; не можем да подкараме автомобил, ако *предварително*, най-често в класна стая, не сме разбрали за свойствата му, съобразяването с които има като резултат движението му. Освен че са последователни, тези два процеса са и доста продължителни: опознаването на автомобила

например (т.е. шофьорският курс) продължава с месеци, едва след които ставаме в състояние да го използваме. Нещо повече: опознаването и на автомобила, и на управлението му, продължава с години колебателно и многократно дори след края на шофьорския курс.

Вероятно затова в детското развитие се забелязват закрепени от еволюцията интервали (наричани понякога ‘сензитивни периоди’, ‘фази’, също ‘възрастови прозорци’)), в които децата с предимство внасят в психиката си (опознават) правила от действителността, последвани от интервали, в които с предимство се стремят да опознаят въздействието си върху нея (т.е. да усвоят поведение, чрез което да изнесат в действителността нещо от психиката си). Така развитието може да се разглежда като многократно все по-правилно опознаване на действителността (интериоризация), многократно последвано от усвояване на все по-сложно, все по-продължително, и все по-съответстващо на нея поведение (екстериоризация). Не, не съм забравил за становището☺, защото най-съществената изследователска дейност на г-жа Трифонова е насочена към изясняване на точно този механизъм в детското развитие с два елемента: (1) опознаване на действителността, и (2) усвояване на поведение. Тя е приела идеята, че единичните елементи на развитието са ‘развитийните каскади’, всяка от които съдържа както опознаване на нещо, така и усвояване на поведение, в интервала на свой ‘възрастов прозорец’ („нови двигателни умения и взаимовръзките им с проучващата активност”, с. 147 от монографията „Движение и проучване на света от детето”). Позволих си да предположа, че това е същността на ‘развитийните каскади’ и на ‘възрастовите прозорци’, тъй като в монографията не намерих недвусмисленото им определение, а задълбочаване в позоваванията ми се видя като надхвърлящо рамките на становището, пък и на любознателността ми☺ (затова бих бил благодарен за пояснението на г-жа Трифонова дали догадката ми е правилна)) В хабилитационния труд са представени оригинални изследвания на четири ‘развитийни прозореца’ в първата година от живота, т.е. правила на развитието, което е сериозен научен принос предвид оскъдно и откъслечно осмислената от психологията същност на развитието през първата година.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации

В останалите приложени публикации на г-жа Трифонова са представени нейни изследвания на съответствието и единството между усвояване на знания и усвояване на поведение не само през първата година, но и в цялото детство до юношеството. Знанията за закрепилите се такива природни и социални интервали (усвояване на знания и усвояване на поведение) са важни за педагози, родители и администратори в образованието, в това число за правилно съставяне на учебните програми за деца на различна възраст. В разкриването на много от тези правила е същността на научните и приложни приноси, и оригиналността на

изследванията на г-жа Трифонова. Те са са отразени подробно в справката за научните приноси, и са публикувани.

Второ сериозно направление в творческата и изследователска дейност на г-жа Трифонова е проблематиката на приобщаващото образование, придружена с публикации на изследванията си в тази област в реферирани и рецензирани издания. Научно-приложната важност на знанията и технологиите на приобщаващото образование е очевидна за всеки, затова няма да я възпроизвеждам.

3. Цитиране от други автори

В приложената документация са изброени 29 цитирания, 7 от тях в реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация.

4. Оценка на резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката

За резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложението на получените резултати говорят отличията и наградите на г-жа Трифонова: грамота за научно-приложна дейност; награда за значим принос в областта на психология на ранното детство (Институт за изследване на населението и човека, БАН).

5. Научен принос, оригиналност на представените трудове и достоверност на представените научни данни

Приемам получените изследователски резултати като достоверни, оригинални, и представляващи научен принос.

II. Учебна и преподавателска дейност: пост-докторска специализация в ‘Нов български университет’; преподавател по психология в ‘Нов български университет’; преподавател по психология в Югозападния университет „Неофит Рилски" (Благоевград); ръководство на двама докторанти.

III. Административна и обществена дейност

Списъкът на административната и обществена дейност на г-жа Трифонова е внушителен: ръководител на департамент "Психология" на Института за изследване на населението и човека от 2022; ръководител на секция "Психология на развитието и здравето" в Института за изследване на населението и човека в продължение на десет години; програмен директор по оценка на образователни програми в неправителствената обществена организация „Център ‘Отворено Образование’”; консултант по човешки ресурси и подбор на персонал в

транснационалната корпорация “Ernst & Young”; ръководство на множество национални и международни проекти.

IV. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Изискванията за заемане на академичната длъжност ‘професор’ от кандидата г-жа Трифонова са изпълнени. Налице са наукометричните показатели с изисквания за тях брой точки: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен ‘доктор’, хабилитационен труд (монография), публикувани глави от колективни монографии (6 бр.), статии и доклади, публикувани в редактирани и рецензирани научни издания (18 бр., от тях 4 в реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация), цитирания, участие в 6 национални научни и образователни проекти (в 5 от тях като ръководител, в това число два международни), дългогодишен опитен преподавател.

V. Лични впечатления от кандидата (ако има такива)

Има такива. За 40–те години, през които познавам г-жа Трифонова, тя бързо и отдавна израсна като успешен опитен изследовател, организатор и администратор на изследвания, педагог, отзивчив безкористен колега, наставник на навлизащи в професията.

VI. Мнение по дейността и постиженията на кандидата

Има и такова: г-жа Трифонова отдавна (от години) притежава академичния потенциал и постижения за заемане на академичната длъжност по този конкурс.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Г-жа Трифонова е изграден учен със собствен почерк, поле на изследване и солидна научна продукция. Нейните публикациите отразяват задълбочената й научноизследователска дейност със значими приноси и научно-приложни резултати. Научноизследователската и учебно-педагогическата й дейност удовлетворяват напълно критериите за заемане на академичната длъжност ‘професор’. Оценявам положително академичната дейност на кандидата (научна, учебно-педагогическа, органвизационна) и предлагам на академичния съвет да избере г-жа Мария Петрова Трифонова на академичната длъжност ‘професор’.

София,
07 октомври 2024

проф. Георги Маджаров,
доктор по психология _____